

www.arabic.uz кутубхонаси

**АРАБ ТИЛИ
ГРАММАТИКАСИ
БЎЙЛАБ ҚИСҚА САЁҲАТ**

Тошкент

2012-йил

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Қўшимча араб тили грамматикаси бўйлаб қисқа саёҳат

Сиз бу қисмда қуйидаги мавзуларнинг асосийлари билан танишасиз:

1. Эга ва кесим.....	19
2. Эркак ва аёл жинси.....	20
3. Сонлар: Бирлик, иккилик, кўплик.....	22
4. Сифат ва От.....	23
5. Эгалик ва қаратқич келишиги.....	24
6. Сўроқлар.....	26
7. Олмошлар.....	26
8. Олд кўмакчилар.....	29
9. Эга, феъл ва тўлдирувчи.....	30
10. Замон.....	31
10, а. Ўтган замон.....	31
10, б. Имперфект замон.....	34
10, в. Буйруқ ва инкор буйруқ феъли.....	37
10, г. Феълдан чиқариб олинган формалар.....	42

БИРИНЧИ ДАРС

ЭГА ВА КЕСИМ

مُبْتَدَاءٌ وَخَبَرٌ

Аллоҳ яратувчидир.

Муҳаммад (с.а.в.) пайғамбардир.

Ториқ муаллимдир

Эга ва кесимдан ташкил топган бу каби гаплар араб тилида مُبْتَدَأٌ ва خَبَرٌ деб аталади. Бу каби гапларни араб тилига таржима қилиш учун ҳар бир сўзга танвин (ـَ) қўйилади. Шунингдек танвин икки пеш ёки икки дамма деб ҳам аталади.

اللَّهُ خَالِقٌ

Аллоҳ яратувчидир.

مُحَمَّدٌ نَبِيٌّ

Муҳаммад (с.а.в.) пайғамбардир.

طَارِقٌ مُعَلِّمٌ

Ториқ муаллимдир.

1-Дарс учун луғат

яратувчи	خَالِقٌ	дин	دِينٌ
қул	عَبْدٌ	катта	كَبِيرٌ
бир	وَاحِدٌ	Набий, пайғамбар	نَبِيٌّ
солиҳ	صَالِحٌ	олим	عَالِمٌ
муаллим	مُعَلِّمٌ	уй	بَيْتٌ
Элчи, расул	رَسُولٌ	ростгўй	صَادِقٌ

1- Дарс учун машқ.

Сўзлар ва тепада берилган уларнинг маъноларидан фойдаланиб, қуйидаги гапларни араб тилига таржима қилинг. Шунингдек таржима сизнинг жавобларингизни текширишга ёрдам бериш шарти биландир.

уй каттадир	بَيْتٌ كَبِيرٌ	ислом диндир	الْإِسْلَامُ دِينٌ
қул солиҳдир	الْعَبْدُ صَالِحٌ	Аллоҳ бирдир	اللَّهُ وَاحِدٌ
Муслмон ростгўйдир	الْمُسْلِمُ صَادِقٌ	Жобир олимдир	جَابِرٌ عَالِمٌ

ИККИНЧИ ДАРС

ЭРКАК ВА АЁЛ ЖИНСИ

مُذَكَّرٌ وَمُؤَنَّثٌ

Сиз арабча исмларни эшитган бўлишингиз керак. Мисол учун **جَمِيلٌ** ўғил бола учун ва **جَمِيلَةٌ** қиз бола учун. Бу ерда қоида бор. Сўзни аёл жинси (бирлик) қилиш учун эркак жинси (бирлик) сўзи охирига айнан тои марбута (ة) қўйилади.

Мисол учун:

رَاشِدَةٌ	رَاشِدٌ
صَالِحَةٌ	صَالِحٌ
ذَكِيَّةٌ	ذَكِيٌّ
مُؤْمِنَةٌ	مُؤْمِنٌ
خَالِدَةٌ	خَالِدٌ
عَابِدَةٌ	عَابِدٌ

Эслатмалар:

1. Араб тилида икки хил жинс бор, яъни эркак (музаккар) ва аёл (муаннас) жинси бор. Араб тилида умумий жинс йўқ.

2. Муаннас жинсининг умумий томони сўзнинг охирида ة бўлишидир.

3. Махсус таъкидлаш учун инглиз тилида умумий от охирига “te” қўйганимиздек, араб тилида таниқли от олдида ال қўямиз. Агар бир арабча сўзга ال қўйилса, биз икки замма бўлмиш танвинни бир заммага кўчирамиз.

Мисол учун: حَمْدٌ - الْحَمْدُ، إِنْسَانٌ - الْإِنْسَانُ، رَسُولٌ - الرَّسُولُ каби.

4. Баъзан, олд кўмакчи ال шунингдек умумийликни билдириш учун ҳам қўйилади.

Масалан: الْإِنْسَانُ (инсонлардан бўлган).

5. Агар مُبْتَدَأ (эга) муаннас жинсида бўлса, ундан кейинг خَبَر (кесим) ҳам муаннас жинсида бўлади.

Мисол учун: الْأُمُّ صَالِحَةٌ، الْأَبُّ صَالِحٌ

Муаннас жинсини иккилик ва кўплик қилиш учун кўшимча қоидалар келгуси дарсларда иншааллоҳ берилади.

Янги сўзлар луғати:

Кичкина (аёл)	صَغِيرَةٌ	кичкина	صَغِيرٌ
Чиройли (аёл)	جَمِيلَةٌ	чиройли	جَمِيلٌ
Хола (аёл)	خَالَةٌ	тоға	خَالَ
Амма (аёл)	عَمَّةٌ	амаки	عَمٌّ
Қиз (аёл)	بِنْتٌ	ўғил	ابْنٌ
Катта (аёл)	كَبِيرَةٌ	катта	كَبِيرٌ

Она (аёл)	أُمُّ	ота	أَبٌ
Опа (аёл)	أُخْتٌ	ака	أَخٌ
Зийрак, ақлли	ذَكِيٌّ	ростгўй	صَادِقٌ
Обида (аёл)	عَابِدَةٌ	обид	عَابِدٌ

2-Дарс учун машқ:

Қуйидаги гаплардаги музаккар (эркак) ва муаннас (аёл) жинсидаги сўзларни билиб олинг ва уларни ўзбек тилига таржима қилинг. Шунингдек таржима, сизнинг жавобингизни текширишга ёрдам бериш шарти биландир.

қиз чиройлидир	الْبِنْتُ جَمِيلَةٌ	Ўғил чиройлидир	الْإِبْنُ جَمِيلٌ
Опа ақллидир	الْأُخْتُ ذَكِيَّةٌ	Ота ақллидир	الْأَبُ ذَكِيٌّ
Она солиҳадир	الْأُمُّ صَالِحَةٌ	Ота солиҳдир	الْأَبُ صَالِحٌ
Хола ростгўйдир	الْخَالَةُ صَادِقَةٌ	Тоға ростгўйдир	الْخَالُ صَادِقٌ
Амма катгадир	الْأُمُّ كَبِيرَةٌ	Амаки катгадир	الْأَبُ كَبِيرٌ
қиз кичкинадир	الْبِنْتُ صَغِيرَةٌ	Ўғил кичкинадир	الْإِبْنُ صَغِيرٌ

УЧИНЧИ ДАРС

مُفْرَد، تَشْبِيْه، جَمْع

Бирлик, иккилик ва кўплик

Араб тилида бир сўзни бирлик, иккилик ва кўплик қилишнинг ўзига хосо қоидалари бор.

Иккилик араб тилида ажратилган ва алоҳида бўлган сондир. Кўплик Араб тилида икки хилдир:

1. Тўғри кўплик - (جَمْع سَالِم)

2. Синиқ кўплик (جَمْع تَكْسِيْر)

Кўплик формаси қуйида кўрсатилганидек фойдаланилаётгандаги мазмунга боғлиқ.

Араб формалари ↓	Кўплик	иккилик	бирлик	жинс
مَرْفُوع замма билан субъект сифатида фойдаланилади	مُسْلِمُونَ مُسْلِمَاتُ	مُسْلِمَانِ مُسْلِمَتَانِ	مُسْلِمٌ مُسْلِمَةٌ	МЗ. МС.
مَنْصُوب фатҳа билан объект сифатида фойдаланилади	مُسْلِمِينَ مُسْلِمَاتٍ	مُسْلِمَيْنِ مُسْلِمَتَيْنِ	مُسْلِمًا مُسْلِمَةً	МЗ. МС.
مَجْرُور касра билан от юкламалари орқали фойдаланилади	مُسْلِمِينَ مُسْلِمَاتٍ	مُسْلِمَيْنِ مُسْلِمَتَيْنِ	مُسْلِمٍ مُسْلِمَةٍ	МЗ. МС.

3-Дарс учун машқ луғат:

Қуйидаги сўзларни, юқоридаги жадвал асосида иккилик ва кўплик қоидаларига солиб қўллашга ҳаракат қил.

мўмин	مُؤْمِنٌ	кофир	كَافِرٌ
сабрли	صَابِرٌ	мунофиқ	مُنَافِقٌ
обид	عَابِدٌ	олим	عَالِمٌ
эсловчи	ذَاكِرٌ	солиҳ	صَالِحٌ
муаллим	مُعَلِّمٌ	ёрдамчи	نَاصِرٌ
қотил	قَاتِلٌ	ростгўй	صَادِقٌ
сажда қилувчи	سَاجِدٌ	ёдловчи	خَافِظٌ

ТҮРТИНЧИ ДАРС

الصِّفَةُ وَالْمَوْصُوفُ

АНИҚЛОВЧИ ВА АНИҚЛАНМИШ

ҳақиқий мўмина аёл	مُؤْمِنَةٌ صَادِقَةٌ	ҳақиқий мусулмон	مُسْلِمٌ صَادِقٌ
солиҳа аёл	امْرَأَةٌ صَالِحَةٌ	солиҳ киши	رَجُلٌ صَالِحٌ
ҳақгўй хола	خَالَةٌ أَمِينَةٌ	ҳақгўй тоға	خَالَ أَمِينٌ
катта дафтар	كُرَّاسَةٌ كَبِيرَةٌ	кичкина китоб	كِتَابٌ صَغِيرٌ
кичкина мактаб	مَدْرَسَةٌ صَغِيرَةٌ	катта масжид	مَسْجِدٌ كَبِيرٌ

Чиройли хона	غُرْفَةٌ جَمِيلَةٌ	чиройли уй	بَيْتٌ جَمِيلٌ
--------------	--------------------	------------	----------------

Қуйидаги бирикмалар ва уларнинг маъноларига қаранг:

Бу бирикмалар **الصفة** (сифат) ва **الموصوف** (сифатланмиш)дан иборат бўлган дейилади. Араб тилига таржима қилиш учун уларнинг фақат тартиби ўзгаради.

(Муслим **مُسْلِمٌ**) ва кейин (ростгўй **صَادِقٌ**) келиб, уларнинг ҳаммасига танвин қўйилади. Танвин бу бирикмада фойдаланилган мазмунга боғлиқ бўлиб **ёки ёки** бўлиши мумкин.

Бу қоида **مُبْتَدَأٌ وَخَبَرٌ** қоидасининг ўзи бўлиб, **صفة وموصوف** ни ҳисобга олмаганда ўхшашдир:

1. Сўзларнинг тартиби ўзгаради;

2. Агар биринчи сўзга **أل** қўйилса, кейинги иккинчи сўзга ҳам **أل** қўйилади.

Мисол учун: юқорида берилган мисоллар қуйида ҳам берилган:

ҳақиқий муслим	اَلْمُسْلِمُ الصَّادِقُ	солиҳ киши	الرَّجُلُ الصَّالِحُ
катта масжид	اَلْمَسْجِدُ الْكَبِيرُ	кичкина китоб	اَلْكِتَابُ الصَّغِيرُ
чиройли уй	اَلْبَيْتُ الْجَمِيلُ	ҳақгўй тоға	اَلْخَالُ الْاَمِينُ

Эслаб қолинг: **مُبْتَدَأٌ وَخَبَرٌ** намунасидек, агар биринчи сўз муаннас бўлса, иккинчиси ҳам муаннаста бўлиши керак. Яна, агар биринчи сўз иккилик ёки кўпликда бўлса, иккинчиси ҳам иккилик ёки кўпликда бўлиши керак, яъни ҳар бир сўз сонда ва жинсда мослашиши керак.

Масалан:

ҳақиқий мусулмон	المُسْلِمُ الصَّادِقُ	ҳақиқий муслима	المُسْلِمَةُ الصَّادِقَةُ
ҳақиқий муслималар	المُسْلِمَاتُ الصَّادِقَاتُ	ҳақиқий мусулмонлар	المُسْلِمُونَ الصَّادِقُونَ

(Изоҳ: Сифат мавсуф билан тўрт нарсада мослашади.

1. **Ададда:** яъни, мавсуф муфрад бўлса сифат ҳам муфрад бўлади. Мавсуф тасния бўлса сифат ҳам тасния бўлади. Мавсуф жамъ бўлса сифат ҳам жамъ бўлади.

Масалан: رَجُلٌ صَالِحٌ، رَجُلَانِ صَالِحَانِ، رِجَالٌ صَالِحُونَ каби.

2. **Жинсда:** яъни мавсуф музаккар бўлса сифат ҳам музаккар бўлади. Агар мавсуф муаннас бўлса сифат ҳам муаннас бўлади.

Масалан: رَجُلٌ صَالِحٌ، امْرَأَةٌ صَالِحَةٌ каби.

3. **Ҳолатда:** яъни мавсуф маърифа бўлса сифат ҳам маърифа бўлади. Агар мавсуф накра бўлса сифат ҳам накра бўлади. Масалан:

رَجُلٌ صَالِحٌ، امْرَأَةٌ صَالِحَةٌ – الرَّجُلُ الصَّالِحُ، الْامْرَأَةُ الصَّالِحَةُ каби.

4. **Эъробда:** яъни, мавсуф марфуъ бўлса сифат ҳам марфуъ бўлади. Агар мавсуф мансуб бўлса сифат ҳам мансуб бўлади. Агар мавсуф мажрур бўлса сифат ҳам мажрур бўлади.

Масалан: هَذَا رَجُلٌ صَالِحٌ، رَأَيْتُ رَجُلًا صَالِحًا، مَرَرْتُ بِرَجُلٍ صَالِحٍ каби).

4- Дарс учун машқ:

Қуйидаги гап ва бирикмаларни таржима қилишга ҳаракат қилинг:

Араб тилида оддий гап (مُبْتَدَأٌ وَخَبَرٌ) ва сифат ва унинг оти (الصِّفَةُ وَمَوْصُوفٌ) орасидаги фарқни эслаб қол.

уй катгадир	الْبَيْتُ الْكَبِيرُ	катга уй	الْبَيْتُ الْكَبِيرُ
қул солиҳдир	الْعَبْدُ الصَّالِحُ	солиҳ қул	الْعَبْدُ الصَّالِحُ
муслим содикдир	الْمُسْلِمُ صَادِقٌ	содик муслим	الْمُسْلِمُ الصَّادِقُ
хола солиҳадир	الْخَالَةُ الصَّالِحَةُ	солиҳа хола	الْخَالَةُ الصَّالِحَةُ
амаки солиҳдир	الْعَمُّ صَالِحٌ	солиҳ амаки	الْعَمُّ الصَّالِحُ
йўл тўғридир	الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ	тўғри йўл	الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ

БЕШИНЧИ ДАРС

الْمُضَافُ وَمُضَافٌ إِلَيْهِ

(МОСЛАШМАГАН АНИҚЛОВЧИ)

ЭГАЛИК ВА ҚАРАТҚИЧ КЕЛИШИГИ

Қуйидаги бирикма ва уларнинг маъноларига қара:

Аллоҳ холикдир	اللَّهُ خَالِقٌ	Аллоҳнинг уйи	بَيْتُ اللَّهِ
----------------	-----------------	---------------	----------------

Аллоҳнинг халқи	خَلْقُ اللَّهِ	Ҳуд қавми	قَوْمُ هُودٍ
расулнинг даъвати	دَعْوَةُ الرَّسُولِ	Қуръон ҳукми	حُكْمُ الْقُرْآنِ

Эслатмалар:

1. “нинг” маъносини билдириш учун биринчи сўзга дамма ёки пешни қўямиз ва иккинчи сўзга икки касра қўямиз.
2. Одатдагидек, агар иккинчи сўзга **أل** қўшилган бўлса, унда икки касра ўрнига ёлғиз касра қўямиз.
3. **خَلْقُ اللَّهِ** жумласидаги биринчи от **خَلْقُ** сўзи **مُضَاف** дейилади. Доимо атоқли от бўлиши керак бўлган иккинчи от эса **إِلَيْهِ** **مُضَافٌ** дейилади.
4. Юқорида кўрсатилган мисоллардек **مُضَاف** ва **إِلَيْهِ** **مُضَافٌ**нинг арабчадаги тузилиши ўз-ўзидан ўзбек тилидаги “нинг” қўшимчасини олади.
5. **مُضَاف** ва **إِلَيْهِ** **مُضَافٌ**нинг арабча тузилиши ўз-ўзидан махсус шахс ёки нарсани англатади. Шунинг учун, бу бирикманинг инглизча таржимасига доимо “те” қўшимчаси қўшилади.

5-Дарс учун луғат

кун	يَوْمٌ	сўзлар	كَلَامٌ
Фазл	فَضْلٌ	йўл	سُنَّةٌ
Туғён	طُغْيَانٌ	дин	دِينٌ
Ҳовли, диёр	دَارٌ	одамлар	نَاسٌ
туриш	إِقَامَةٌ	элчи	رَسُولٌ

инсон	إِنْسَانٌ	намоз	صَلَاةٌ
охират	آخِرَةٌ	бўйсунуш	إِطَاعَةٌ
гумон	رَيْبٌ	хотира	ذِكْرٌ
таом	طَعَامٌ	ота-она	وَالِدَيْنِ
меҳрибон	رَحْمَانٌ	гуноҳкор	أَثِيمٌ
		Ер	أَرْضٌ

5-Дарс учун машқ

Қуйидагиларни ўзбекчага таржима қилинг. Шунингдек таржима сизнинг жавобларингизни текшириш шарти биландир.

намозни адо этиш	إِقَامَةُ الصَّلَاةِ	Аллоҳнинг сўзлари	كَلَامُ اللَّهِ
Аллоҳнинг ери	أَرْضُ اللَّهِ	ота-онага бўйсунуш	إِطَاعَةُ الْوَالِدَيْنِ
Расулнинг суннати	سُنَّةُ الرَّسُولِ	Аллоҳнинг китоби	كِتَابُ اللَّهِ
инсоннинг қалби	قَلْبُ الْإِنْسَانِ	одамларнинг туғёни	طُعْيَانُ النَّاسِ
дин куни	يَوْمُ الدِّينِ	охират диёри	دَارُ الْآخِرَةِ
гуноҳкорнинг таоми	طَعَامُ الْأَثِيمِ	Раҳмоннинг зикри	ذِكْرُ الرَّحْمَنِ
Аллоҳнинг фазли	فَضْلُ اللَّهِ	Ҳамиднинг уйи	بَيْتُ حَامِدٍ

Олтинчи дарс

أدوات الإستفهام

Сўроқлар

Қачон?	مَتَى	Ким?	مَنْ
Қаерда?	أَيْنَ	Нима?	مَاذَا، مَا
Нимага?	لِمَاذَا	...ми?	أ، هَلْ
Қанча?	كَمْ	Қайси? (м.)	أَيُّ
Қандай?	كَيْفَ	Қайси? (ж.)	أَيَّةُ

ЕТТИНЧИ ДАРС

ضَمَائِر

ОЛМОШЛАР

أَسْمَاءُ الْإِشَارَةِ لِلْقَرِيبِ

Яқиндаги шахс ва предметни кўрсатувчи кўрсатиш олмоши

Жинс	Бирлик	Иккилик	Кўплик
Музаккар	هَذَا... هذا	هَذَانِ... هَذَانِ	هَؤُلَاءِ... هَؤُلَاءِ

Муаннас	Бу... هَذِهِ	Бу иккиси... هَاتَانِ	Булар... هَؤُلَاءِ
----------------	--------------	-----------------------	--------------------

أَسْمَاءُ الْإِشَارَةِ لِلْبَعِيدِ

Узоқдаги шахс ёки предметни кўрсатувчи кўрсатиш олмошлар

ЖИНС	БИРЛИК	ИККИЛИК	КЎПЛИК
музаккар	анави ذَاكَ؛ ذَٰلِكَ	анави иккиси ذَانِكَ	анавилар أَوْلَئِكَ
муаннас	анави تِلْكَ	анави иккиси تَانِكَ	анавилар أَوْلَئِكَ

إِسْمُ الْمَوْصُولِ

(Бу аёлки) кимки	الَّتِي	(Бу киши) кимки	الَّذِي
(Бу икки аёлки) кимларки	الَّتَانِ	(Бу икки киши) кимларки	الَّذَانِ
(Бу аёлларки) кимларки	الَّتِي	(Бу кишиларки) Кимларки	الَّذِينَ

КИШИЛИК ОЛМОШЛАРИ – (الضَّمَائِرُ الْمُنْفَصِلَةُ)

№	جِنْسٌ	مُفْرَدٌ	تَنْبِيْهٌ	جَمْعٌ
III غائب	مُذَكَّرٌ	هُوَ - U	هُمَا - U	هُمَّ - Uлар
	مُؤَنَّثٌ	هِيَ - U	هُمَا - U	هُنَّ - Uлар
II مخاطب	مُذَكَّرٌ	أَنْتَ - Сен	أَنْتُمَا - Sиз	أَنْتُمْ - Sизлар
	مُؤَنَّثٌ	أَنْتِ - Сен	أَنْتُمَا - Sиз	أَنْتُنَّ - Sизлар
I متكلم	مُذَكَّرٌ / مُؤَنَّثٌ	أَنَا - Мен	_____	نَحْنُ - Bизлар

ЭГАЛИК ОЛМОШЛАРИ – (الضَّمَائِرُ الْمُتَّصِلَةُ)

№	جِنْسٌ	مُفْرَدٌ	تَنْبِيْهٌ	جَمْعٌ
	مُذَكَّرٌ	إِسْمُهُ - Uнинг..	إِسْمُهُمَا - U	إِسْمُهُمْ - Uларнинг...

Уларнинг... – اِسْمُهُنَّ	У иккисининг... – اِسْمُهُمَا	Унинг... – اِسْمُهَا	مُؤَنَّث	غائب
Сизларнинг... – اِسْمُكُمْ	Сиз иккингиизнинг... – اِسْمُكُمْمَا	Сенинг... – اِسْمُكَ	مُذَكَّر	II
Сизларнинг... – اِسْمُكُمْ	Сиз иккингиизнинг... – اِسْمُكُمْمَا	Сенинг... – اِسْمُكَ	مُؤَنَّث	مخاطب
Бизнинг... – اِسْمُنَا		Менинг.. – اِسْمِي	مُذَكَّر / مُؤَنَّث	I متكلم

Шахс ва эгалик олмошлари

Бирикма Олмошларга мисоллар	Бирикма олмошлари	Кишилик олмошлари	Сон	Жинс	Шахс
Унинг китоби كِتَابُهُ	унинг ...и هُ	هُوَ	бирлик	Эркак	3-чи Шахс
уларнинг уйлари بَيْتَهُمَا	иккисининг ...лари هُمَا	У иккиси هُمَا	иккилик		
уларнинг ишончлари اِيْمَانُهُمْ	уларнинг ...лари هُمْ	улар – هُمْ	кўплик		
Унинг онаси اُمُّهَا	унинг ...и هَا	у هِيَ	бирлик	аёл	
уларнинг уйлари بَيْتَهُمَا	иккисининг ...лари هُمَا	у иккиси هُمَا	иккилик		
уларнинг уйлари بَيْتَهُنَّ	уларнинг ...лари هُنَّ	улар هُنَّ	кўплик		
сенинг китобинг كِتَابُكَ	сенинг ...инг كُ	сен أَنْتَ	бирлик		
сизларнинг	иккингиизни	сиз	иккилик		

уйингиз بَيْتِكُمَا	нг ...ингиз كَمَا	иккинг ...ингиз أَنْتُمَا		Эркак	2-чи шахс
Сизларнинг Расулингиз رَسُولِكُمْ	сизларнинг ...ингиз كُمْ	сизлар أَنْتُمْ	кўплик		
Сенинг уйинг بَيْتِكَ	сенинг ...инг كِ	Сен أَنْتِ	бирлик	аёл	
Сизларнинг китобингиз كِتَابِكُمَا	иккингизни нг ...ингиз كَمَا	Сиз иккинги أَنْتُمَا	иккилик		
сизларнинг уйингиз بَيْتِكُنَّ	сизларнинг ...ингиз كُنَّ	Сизлар أَنْتُنَّ	кўплик		
Менинг китобим كِتَابِي	менинг ...им يِ (نِي)	Мен أَنَا	бирлик	Эр- аёл	1-чи шахс
Мени ризқлангирди رِزْقِي					
Бизнинг уйимиз بَيْتِنَا	бизнинг ...имиз نَا	Биз نَحْنُ	кўплик		

Эслатма: Бу олмошларни барчасини ёдлаб олинг, чунки булар Қуръонда тез-тез учраб туради.

7-Дарс учун луғат:

ўртоқлар	أَصْحَابٌ	ЭШИТИШ	سَمِعَ
дўкон	دُكَّانٌ	ва	وَ
аҳл	أَهْلٌ	...дан	مِنْ
ёрдам бердим	نَصَرْتُ	учун	لِ، لَ
ТИЛ	لِسَانٌ	ўғил	ابْنٌ

хақиқатда	إِنَّ	Рабб, Аллоҳ	رَبِّ
-----------	-------	-------------	-------

7- Дарс учун машқ:

У солиҳадир	هِيَ صَالِحَةٌ	У Муслимдир	هُوَ مُسْلِمٌ
Мен мўминман	أَنَا مُؤْمِنٌ	Сен олимдирсан	أَنْتَ عَالِمٌ
Тилларинг (ж.)	لِسَانَكَ	Тилларинг (м.)	لِسَانُكَ
сизларнинг Раббингиз	رَبُّكُمْ	бизнинг Раббимиз	رَبُّنَا
менга	إِلَيَّ	биз учун	إِلَيْنَا
Уларга (ж.)	إِلَيْهِمْ	Уларга (м.)	إِلَيْهِمْ
Сендан (ж.)	مِنْكَ	Сендан (м.)	مِنْكَ
сизларнинг тинглашингиз	سَمْعَكُمْ	менинг ўғлим	ابْنِي
менинг уйим	بَيْتِي	менинг аҳлим	أَهْلِي
хақиқатда биз	إِنَّا	бизга	لَنَا
Уларга, улар учун	لَهُمْ	у учун	لَهُ
бизнинг Расулимиз	رَسُولُنَا	мен унга ёрдам бердим	نَصَرْتُهُ

САККИЗИНЧИ ДАРС

حروف الجرّ

(ОЛД КЎМАКЧИЛАР)

Олд кўмакчилар	Олд кўмакчиларга қўлланиши	мисоллар
...да – فِي	уйда – فِي الْبَيْتِ	
...дан – مِنْ	Биз қуръондан ўқидик – قَرَأْنَا مِنَ الْقُرْآنِ	
устида – عَلَى	тоғ устида – عَلَى جَبَلٍ	
каби – كَ	бир киши каби – كَرَجُلٍ	
ҳақида – عَنْ	мен масжидда намоз ҳақида эшитдим	
билан – بِ	سَمِعْتُ عَنِ الصَّلَاةِ فِي الْمَسْجِدِ	
учун – لِ	тинчлик билан кирдим – دَخَلْتُ بِسَلَامٍ	
...га – إِلَى	одамлар учун – لِلنَّاسِ	
...гача – حَتَّى	шаҳарга – إِلَى بَلَدٍ	
қасам юкламаси – وَ	тонг ёришгунча – حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ	
	Аллоҳга қасамки – وَاللَّهِ	

Олд кўмакчилардан фойдаланиш қоидалари:

1. Бу сўзлардан боғловчилар сифатида фойдаланилади.

2. Агар бу сўзлар атоқли отлар билан ишлатилса сўзнинг охири ҳарфига икки касра (-) қўйилади. Мабодо сўзга **آل** қўшилган бўлса ёлғиз касра (-) қўямиз.

ТЎҚҚИЗИНЧИ ДАРС

فِعْلٌ، فَاعِلٌ، وَمَنْعُولٌ بِهِ

ФЕЪЛ, ЭГА ВА ТЎЛДИРУВЧИ

Умуман олганда, араб тилида биринчи феъл, кетидан эга ва кейин тўлдирувчи келади. Икки дамма ёки танвин (ـ) эганинг устига қўйилади, икки фатҳа эса (ـ) тўлдирувчининг устига қўйилади.

Қуйидаги мисолларга қаранг:

Ҳамид Қуръонни ўқиди - **قَرَأَ حَمِيدٌ قُرْآنًا**

Иқбол китобни ёзди - **كَتَبَ إِقْبَالٌ كِتَابًا**

Биринчи гапда “ўқиди” феъл, “Ҳамид” эга, “Қуръонни” эса тўлдирувчидир.

Иккинчи гапда “ёзди” феъл, “Иқбол” эга, “китобни” тўлдирувчидир.

9-Дарс учун луғат:

ёзди	كَتَبَ	ўқиди	قَرَأَ
тўплади	جَمَعَ	тайёрлади	جَعَلَ
ажратди	فَرَقَ	яратди	خَلَقَ
алдади	خَدَعَ	сув	مَاءٌ

кулди	ضَحِكَ	МОЛ	مَالٌ
-------	--------	-----	-------

9-Дарс учун машқ:

Қуйидаги таржималарни солиштириб чиқинг:

Аллоҳ Муҳаммадни Расул қилди. جَعَلَ اللَّهُ مُحَمَّدًا رَسُولًا

Аллоҳ одамларни яратди. خَلَقَ اللَّهُ النَّاسَ

Аллоҳ китобни туширди. نَزَلَ اللَّهُ كِتَابًا

Шайтон одамни алдади. خَدَعَ الشَّيْطَانُ الْإِنْسَانَ

Биз денгизни ажратдик. فَارَقْنَا الْبَحْرَ

Эслатма: Бир сўзга أَل қўшилса танвин (ـَ ـِ ـُ) дан фақат битта фатҳа (ـَ), касра (ـِ) ёки дамма (ـُ) қўйилади.

Мисол учун, юқорида кўрсатилган мисоллардек طُلُوعٌ да икки дамма, الشَّيْطَانُ эса битта даммага эгадир чунки у أَل га эга. Худди шундай, رَسُولًا икки фатҳага эга, الْبَحْرَ битта фатҳага эгадир.

ЎНИНЧИ ДАРС

ЗАМОНЛАР

Ўтган замон – فعل ماضي

	المعنى	المتصلة	الأسماء	المعنى	الماضي	المنفصلة	
مذكر	Унинг	هُ	إِسْمُهُ	(y) ёзди	كَتَبَ	هُوَ	III-шарҳ
	У икковининг	هُمَا	إِسْمُهُمَا	(y) иккиси ёзди	كَتَبَا	هُمَا	
	Уларнинг	هُمْ	إِسْمُهُمْ	(улар) ёздилар	كَتَبُوا	هُمْ	
مؤنث	У аёлнинг	هَا	إِسْمُهَا	(y) ёзди (аёл)	كَتَبَتْ	هِيَ	

	У икки аёлнинг	هُمَا	إِسْمُهُمَا	(у) иккиси ёзди (аёл)	كَتَبَتَا	هُمَا	
	У аёлларнинг	هُنَّ	إِسْمُهُنَّ	(улар) ёздилар (аёл)	كَتَبْنَ	هُنَّ	
مذَكَر	Сенинг	كَ	إِسْمِكَ	(сен) ёздинг	كَتَبْتَ	أَنْتَ	II-шахс
	Сиз икковингизни	كُمَا	إِسْمُكُمَا	иккинги ёздингиз	كَتَبْتُمَا	أَنْتُمَا	
	Сизларнинг	كُمُ	إِسْمُكُمُ	(сизлар) ёздингиз	كَتَبْتُمْ	أَنْتُمْ	
مؤنث	Сен аёлнинг	كِ	إِسْمُكِ	(сен) ёздинг (аёл)	كَتَبْتِ	أَنْتِ	II-шахс
	Сиз икковингизни	كُما	إِسْمُكُما	иккинги ёздингиз (аёл)	كَتَبْتُما	أَنْتُما	
	Сиз аёлларнинг	كُنَّ	إِسْمُنَّ	(сизлар) ёздингиз (аёл)	كَتَبْنَ	أَنْتُنَّ	
مذَكَر	Менинг	ـي	إِسْمِي	(мен) ёзим (эркак+аёл)	كَتَبْتُ	أَنَا	I-ш
	Бизнинг	نَا	إِسْمُنَا	(биз) ёздик (эркак+аёл)	كَتَبْنَا	نَحْنُ	

Туслаган жадвал бўйича қуйидаги сўзларни ўтган замон ва олмошлар билан қўллашга ҳаракат қилинг. Бу сизни феъл формалари билан яқиндан танишиб олишингизга катта ёрдам беради. Қолган ҳаётингизда буни эслаб қолишинг бу жадвални 10 ёки 15 марта қайтаришингизга арзимайдими? Албатта арзийди. Аллоҳ томонидан кўп мукофотланиш учун энг кучли ибодатлардан бири Қуръонни тушуниш ва уларни ўрганиш ва амалиётда қўллашдир.

Дарс учун луғат:

у ёрдам берди	نَصَرَ	у топди	وَجَدَ
у қилди, бажарди	فَعَلَ	у борди	ذَهَبَ
у ёзди	كَتَبَ	у беркитди	كَتَمَ
у ўлдирди	قَتَلَ	у етиб келди	وَصَلَ
у ўқиди	قَرَأَ	у тайёрлади	جَعَلَ
у кирди	دَخَلَ	у очди	فَتَحَ

у юборди	بَعَثَ	у яратди	خَلَقَ
у ичди	شَرِبَ	у урди	ضَرَبَ
у ризклантирилди	رَزَقَ	у талаб қилди	طَلَبَ

Дарс учун машқ:

Қуйида берилган арабча сўзларни таржима қилишга ҳаракат қилинг. Шунингдек таржима сизнинг жавобингизни текширишга ёрдам бериш шарти биландир.

у иккиси очди	فَتَحَا	улар ёздилар	كَتَبُوا
сизлар қилдингиз	فَعَلْتُمْ	сен ёрдам бердинг	نَصَرْتَهُ
улар қилдилар	فَعَلُوا	сиз иккинги очдингиз	فَتَحْتُمَا
у иккиси қилди	فَعَلَا	сизлар талаб қилдингиз	طَلَبْتُمْ
у иккиси талаб қилди	طَلَبَا	улар талаб қилдилар	طَلَبُوا
сен қилдинг	فَعَلْتَ	улар қилдилар (а)	فَعَلْنَ
сен бординг	ذَهَبْتَ	у қилди (а)	فَعَلْتُ
сизлар бордингиз	ذَهَبْتُمْ	сиз иккинги ёрдам бердингиз	نَصَرْتُمَا
сизлар ёздингиз	كَتَبْتُمْ	сиз иккинги талаб қилдингиз	طَلَبْتُمَا

сен очдинг	فَتَحَّتْ	сен талаб қилдинг	طَلَبْتَ
у иккиси ёзди	كَتَبْتُمَا	у иккиси ёрдам берди (а)	نَصَرْتَا
сиз иккингииз кетди	ذَهَبْتُمَا	улар бордилар	ذَهَبُوا
сизлар ёрдам бердингиз	نَصَرْتُمْ	у иккиси урди (а)	ضَرَبْتَا
улар урдилар	ضَرَبُوا	улар очдилар	فَتَحُّوا
у иккиси борди	ذَهَبَا	сен ёздинг (а)	كَتَبْتَ
сизлар очдингиз	فَتَحْتُمْ	у ёзди	كَتَبَ

مَعْلُومٌ وَمَجْهُولٌ

МАЪЛУМ ВА МАЖҲУЛ НИСБАТ

Сиз аллақачон **فَعَلَ** қилди деган маънони билдиришини билиб олдингиз. Буни мажхул нисбат қилиш учун феълни **فُعِلَ** қилинди, деб ёзишингиз керак.

Қўшимча мисоллар қуйида берилган:

сизлар яратдингиз	خَلَقْتُمْ	сизлар яратилдингиз	خُلِقْتُمْ
-------------------	------------	---------------------	------------

у ўлдирилди	قَتَلَ		قَتَلَ
у юборди	بَعَثَ	улар талаб илдилар	طَلَبُوا
мен юборилдим	بَعَثْتُ	мен юбордим	بَعَثْتُ
улар очилдилар	فُتِحُوا	у юборилди	بَعَثَ
биз очдик	فَتَحْنَا	улар талаб илиндилар	طَلَبُوا
улар очдилар	فَتَحُوا	биз очилдик	فُتِحْنَا

Муҳим эслатма: Доимо араб тилида гапларнинг турли қисмига **дамма, фатҳа, касрани** жойлаштиришда эҳтиёт бўлинг. Агар, гапда бу ҳаракатлар озгина ўзгарса, маъно бутунлай ўзгариб кетиши мумкин. Бу замон маълум нисбатни мажул нисбатга, эгани тўлдирувчига ўзгартириши мумкин. Баъзи намуналарда, буларнинг барчаси мазмун, маъно англатмаслиги мумкин.

Масалан: كَسَرَ مَحْمُودٌ الْقَلَمَ десак Маҳмуд қаламни синдирганини биламиз. Мабодо адашиб кетиб كَسَرَ مَحْمُودًا الْقَلَمُ деб охиридаги заммани ўрнига фатҳа ва фатҳининг ўрнига заммани қўйсақ, маъно бутунлай бузилади. Яъни Маҳмудни қалам синдирди, бўлиб қолади. Бундай бўлиши эса умуман мумкин эмас.

فعل مُضَارِع

ҲОЗИРГИ (ВА КЕЛАЖАҚ) ЗАМОН

	المعنى	المتصلة	الأسماء	المعنى	المضارع	المنفصل	
مذكر	Унинг	هُ	إِسْمُهُ	(y) ёзади	يَكْتُبُ	هُوَ	Ш-шахс
	У икковининг	هُمَا	إِسْمُهُمَا	(y) иккиси ёзади	يَكْتُبَانِ	هُمَا	
	Уларнинг	هُمْ	إِسْمُهُمْ	(улар) ёзадилар	يَكْتُبُونَ	هُمْ	
مؤنث	У аёлнинг	هَا	إِسْمُهَا	(y) ёзади (аёл)	تَكْتُبُ	هِيَ	Ш-шахс
	У икки аёлнинг	هُمَا	إِسْمُهُمَا	(y) иккиси ёзади (аёл)	تَكْتُبَانِ	هُمَا	
	У аёлларнинг	هُنَّ	إِسْمُهُنَّ	(улар) ёзадилар (аёл)	يَكْتُبْنَ	هُنَّ	
مذكر	Сенинг	كَ	إِسْمُكَ	(сен) ёзасан	تَكْتُبُ	أَنْتَ	П-шахс
	Сиз икковингизни	كُمَا	إِسْمُكُمَا	иккинги ёзасиз	تَكْتُبَانِ	أَنْتُمَا	
	Сизларнинг	كُمْ	إِسْمُكُمْ	(сизлар) ёзасизлар	تَكْتُبُونَ	أَنْتُمْ	
مؤنث	Сен аёлнинг	كِ	إِسْمُكِ	(сен) ёзасан (аёл)	تَكْتُبِينَ	أَنْتِ	П-шахс
	Сиз икковингизни	كُمَا	إِسْمُكُمَا	иккинги ёзасиз (аёл)	تَكْتُبَانِ	أَنْتُمَا	
	Сиз аёлларнинг	كُنَّ	إِسْمُكُنَّ	(сизлар) ёзасизлар (аёл)	تَكْتُبْنَ	أَنْتُنَّ	

مذموم	Менинг	سِي	إِسْمِي	(мен) ёзаман (эркак+аёл)	أَكْتُبُ	أَنَا	I-ш
	Бизнинг	نَا	إِسْمِنَا	(биз) ёзамиз (эркак+аёл)	نَكْتُبُ	نَحْنُ	

Муҳим эслатма: Аслида مُضَارِعُ имперфект замон ва қилинаётган иш-ҳаракатини билдиради. Умуман у ҳозирги замонни билдиради. Ундан келаси замонни яратиш учун مُضَارِعُ формаси олдидан سَ — ёки سَوْفُ қўшимчалари қўшилади.

Бу ерда سَ — яқин келажак учун ишлатилади. سَوْفُ эса узоқ келажак учун ишлатилади.

Масалан: سَأَذْهَبُ إِلَى الْمَدْرَسَةِ - Мактабга бораман.

سَوْفَ أَتَخْرُجُ مِنَ الْجَامِعَةِ - Университетни битиражакман.

Дарс учун луғат ва машқ:

Қуйида берилган сўзларни арабчага таржима қилишга ҳаракат қил. Таржима сизнинг жавобингизни текширишга ёрдам бериш шарти биландир.

у тўплайпти	يَجْمَعُ	у иккиси ичяпти	يَشْرَبَانِ
сиз иккингииз ичяпсиз (a)	تَشْرَبَانِ	сизлар қияпсизлар	تَجْعَلُنَّ
сизлар иккингииз қияпсиз	تَجْعَلَانِ	мен биламан	أَعْلَمُ
улар ишонмайдилар	يَكْفُرُونَ	Мен очяпман	أَفْتَحُ
ғамгин бўлмайдилар	وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ	сен тўплайпсан	تَجْمَعُ
улар билмайдилар	لَا يَعْلَمُونَ	сиз иккингииз қияпсиз	تَجْعَلَانِ
мен қилмаяпман	لَا أَجْعَلُ	биз сажда қиламиз	نَعْبُدُ

тиловат қиладилар (а)	تَتْلُونَ	улар айтяптилар	рахмат	يَشْكُرُونَ
ибодат қиламан	أَعْبُدُ	сен биласан		تَعْلَمُ
аллоҳнинг сўзларини эштадилар	يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ	биз эшитмаймиз		لَا نَسْمَعُ
фақат аллоҳга ибодат қиламиз	لَا نَعْبُدُ إِلَّا اللَّهَ	тиловат қиладилар		يَتْلُونَ
улар аллоҳ ва расулига ишонадилар	يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ	мен сиз келтирганга келтирмасман	иймон иймон	لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ

Маълум ва мажхул нисбат:

Аввалроқ кўрганингиздек, ўтган замон феъли **فَعَلٌ**ни мажхул нисбат қилиш учун **فَعِلٌ** деб ёзилади. Бироқ ҳозирги замон келишигида **يَفْعَلُ**ни **يُفْعَلُ** деб ёзиб, мажхул нисбат қилинади, яъни бошига дамма (◌ْ) қўйилади ва охиридан битта олдинги ҳарф фатҳали (◌َ) бўлади. Ўтган замонда эса боши дамма ва охиридан олдинги ҳаракат касра, бўлади. Қолган ҳарфлар арабча маълум нисбатга ўхшайди.

Диққат билан қуйидаги мисолларга қаранг:

у ичяпти	يَشْرَبُ	ичириляпти	يُشْرَبُ
улар ёрдам оляптилар	يُنصِرُونَ	улар ёрдам беряптилар	يَنْصِرُونَ
сен сўраляпсан	تُسْأَلُ	сен сўраяпсан	تَسْأَلُ

Луғат ва машқ:

Қуйида берилган арабча сўзларни таржима қилишга ҳаракат қилинг. Таржима сизнинг жавобингизни текшириш шарти биландир:

Улар тушуняптилар	يَفْهَمُونَ	Улар кесадилар	يَقْطَعُونَ
Улар кўрмаяптилар	لَا يُخَافُونَ	Улар сўралмаяптилар	لَا تُسْأَلُونَ

У очилади	يُفْتَحُ	Улар сўраляптилар	يُسْئَلْنَ
Сен тушуняпсан	تَفْهَمُ	Улар нодон бўляптилар	يَجْهَلُونَ
Улар ўлдириладилар	يُقْتُلُونَ	Улар кесмаяптилар	لَا يَقْطَعُونَ
Сизлар ёрдам берасизлар	تَنْصُرُونَ	Сизлар ризқлантириласизлар	تُرْزَقُونَ
Сизлар ризқлантириласизлар	تُرْزَقُونَ	Сен ёрдам оласан	تَنْصُرُونَ

أمر ونهي

БУЙРУҚ ВА ИНКОР БУЙРУҚ ФЕЪЛИ

Сен фақат ўзингни олдиндаги одамга (2-шахсга) буйруқ бера оласан. Демак қуйида фақат 2-шахс буйруқ ва буйруқ инкор феъли берилган:

	المتصل	الأسماء	المعنى	الأمر	المنفصل	
مذكر	Сенинг...	كَ	إِسْمُكَ	сен ёз	اُكْتُبْ	أَنْتَ
	Сиз икковингизни...	كُمَا	إِسْمُكُمَا	сиз икковингиз ёзинг	اُكْتُبَا	أَنْتُمَا
	Сизларнинг...	كُم	إِسْمُكُمْ	сизлар ёзинглар	اُكْتُبُوا	أَنْتُمْ
مؤنث	Сен аёлнинг..	كَ	إِسْمُكَ	сен ёз (1аёл)	اُكْتُبِي	أَنْتِ
	Сиз икковингизни...	كُمَا	إِسْمُكُمَا	сиз иккинги ёзинг (аёл)	اُكْتُبَا	أَنْتُمَا
	Сиз аёлларнинг...	كُنَّ	إِسْمُكُنَّ	сизлар ёзинглар	اُكْتُبْنَ	أَنْتُنَّ

				(аёллар)			
--	--	--	--	----------	--	--	--

Буйруқ инкор نَهْي	Буйруқ феъл أَمْر	Бирикма олмошлар	Кишилик Олмош лар	Сон	Жинс	Шахс
Қилма لَا تَفْعَلْ	қил تَفْعَلْ	сенинг ...инг كَ	Сен أَنْتَ	бирли к	Эркак жинс	2-чи шахс
Қилманг лар لَا تَفْعَلُوا	қил инглар أَفْعَالًا	иккинги зинг ...ингиз كُما	Сиз иккинги зинг أَنْتُمْ	Иккил ик		
Қилманг лар لَا تَفْعَلُوا	қил инглар أَفْعَلُوا	сизларни нг ...ингиз كُمْ	Сизлар أَنْتُمْ	Кўпли к		
Қилма لَا تَفْعَلِي	қил أَفْعَلِي	сенинг ...инг كَ	сен أَنْتِ	Бирли к	Аёл жинс	
Қилманг лар لَا تَفْعَلُوا	қил инглар أَفْعَالًا	иккинги зинг ...ингиз كُما	Сиз иккинги зинг أَنْتُمْ	иккил ик		
Қилманг лар لَا تَفْعَلْنَ	Қилинг лар أَفْعَلُوا	сизларнинг ...ингиз كُنَّ	сизлар أَنْتُنَّ	К ўплик		

Дарс учун луғат:

ишламоқ	عَمَلٌ	сўрамоқ	سَأَلَ
---------	--------	---------	--------

билмоқ	عِلْمٌ	ичди	شَرِبَ
Минди	رَكِبَ	Шарҳламоқ	شَرَحَ
яқин келди	قَرَبَ	ажратди	فَرَّقَ

Бор	اِذْهَبْ	Билингла	اِعْلَمُوا
Иккингиз яқин келманг	لَا تَقْرَبَا	қилма	لَا تَفْعَلْ
Борма	لَا تَذْهَبْ	қўрма	لَا تَخَافِي
қилма	لَا تَجْعَلْ	Шарҳла	اِشْرَحْ
Мен учун шарҳла	اِشْرَحْ لِي	Гапирмангла	لَا تَقُولُوا
мендан сўрама	لَا تَسْأَلْنِي	иккингиз яқин келмангла	لَا تَقْرَبَا
ичингла	اِشْرَبُوا	минингла	اِرْكَبُوا
Гапирингла	قُولُوا	эшитингла	وَاسْمَعُوا
Бўлмангла	لَا تَكُونُوا	ажратмангла	لَا تَفَرَّقُوا
Гапир	قُلْ	Бўл	كُنْ

Муҳим эслатма:

فَعْلَ формаларининг ҳаммаси ўтган дарсларда ва кейинги варақда бериладиган жадвалдаги шахс ва эгалик олмошлари билан тушунтирилди. قَتَلَ، ذَهَبَ، فَتَحَ، شَرِبَ، ضَرَبَ، نَفَقَ، كَفَرَ، عَمِلَ، طَلَبَ، دَخَلَ، كَتَبَ، جَعَلَ.

каби турли феълларни бу жадвал асосида икки мартадан қайта ишлаб чиқишга ҳаракат қилинг.

فَعَلَ феъллини туслаш жадвали:

نَهْي	أمر	مُضَارِع	مَاضِي	Бирикма олмошлар	Кишилик олмошлар	Сон
		يَفْعَلُ	فَعَلَ	...هُ	هُوَ	бирлик
		يَفْعَلَانِ	فَعَلَا	...هُمَا	هُمَا	иккилик
		يَفْعَلُونَ	فَعَلُوا	...هُمْ	هُمْ	кўплик
		تَفَعَّلُ	فَعَلَتْ	...هَا	هِيَ	бирлик
		تَفَعَّلَانِ	فَعَلْنَا	...هُمَا	هُمَا	иккилик
		يَفْعَلْنَ	فَعَلْنَ	...هُنَّ	هُنَّ	кўплик
لا تَفْعَلْ	إِفْعَلْ	تَفَعَّلْ	فَعَلْتَ	...كَ	أَنْتَ	бирлик
لا تَفْعَلَا	إِفْعَلَا	تَفَعَّلَانِ	فَعَلْتُمَا	...كُمَا	أَنْتُمَا	иккилик
لا تَفْعَلُوا	إِفْعَلُوا	تَفَعَّلُونَ	فَعَلْتُمْ	...كُمْ	أَنْتُمْ	кўплик
لا تَفْعَلِي	إِفْعَلِي	تَفَعَّلِينَ	فَعَلْتِ	...كِ	أَنْتِ	бирлик
لا تَفْعَلَا	إِفْعَلَا	تَفَعَّلَانِ	فَعَلْتُمَا	...كُمَا	أَنْتُمَا	иккилик
لا تَفْعَلْنَ	إِفْعَلْنَ	تَفَعَّلْنَ	فَعَلْتُنَّ	...كُنَّ	أَنْتُنَّ	кўплик
		أَفْعَلْ	فَعَلْتُ	...ي	أَنَا	бирлик
		نَفْعَلْ	فَعَلْنَا	...نَا	نَحْنُ	иккилик кўплик

كَانَ феълли учун туслаш жадвали:

نَهْي	أمر	مُضَارِع	مَاضِي	Бирикма олмошлар	Кишилик олмошлар	Сон
		يَكُونُ	كَانَ	...هُ	هُوَ	бирлик
		يَكُونَانِ	كَانَا	...هُمَا	هُمَا	иккилик
		يَكُونُونَ	كَانُوا	...هُمْ	هُمْ	кўплик
		تَكُونُ	كَانَتْ	...هَا	هِيَ	бирлик

		تَكُونَانِ	كَانَتَا	هُمَا... هُمَا	هُمَا	иккилик
		يَكُنَّ	كُنَّ	هُنَّ... هُنَّ	هُنَّ	кўплик
لَا تَكُنْ	كُنْ	تَكُونُ	كُنْتَ	...كَ	أَنْتَ	бирлик
لَا تَكُونَا	كُونَا	تَكُونَانِ	كُنْتُمَا	...كَمَا	أَنْتُمَا	иккилик
لَا تَكُونُوا	كُونُوا	تَكُونُونَ	كُنْتُمْ	...كُمْ	أَنْتُمْ	кўплик
لَا تَكُونِي	كُونِي	تَكُونِينَ	كُنْتِ	...كِ	أَنْتِ	бирлик
لَا تَكُونَا	كُونَا	تَكُونَانِ	كُنْتُمَا	...كَمَا	أَنْتُمَا	иккилик
لَا تَكُنَّ	كُنَّ	تَكُنَّ	كُنْتَنَّ	...كُنَّ	أَنْتَنَّ	кўплик
		أَكُونُ	كُنْتُ	...ي	أَنَا	бирлик
		نَكُونُ	كُنَّا	...نَا	نَحْنُ	иккилик кўплик

كَانَ феъли формаларидан Қуръонда кенг фойдаланилади.

Юқорида кўрсатилган формаларни яхши билиб олиш учун бу жадвални икки марта қайта ишлаб чиқишга ҳаракат қилинг.

قَالَ феълени туслаш учун жадвал

نَهْي	أَمْر	مُضَارِع	مَاضِي	Бирикма олмошлар	Кишилик олмошлар	Сон
		يَقُولُ	قَالَ	...هُ	هُوَ	бирлик
		يَقُولَانِ	قَالَا	...هُمَا	هُمَا	иккилик
		يَقُولُونَ	قَالُوا	...هُمْ	هُمْ	кўплик
		تَقُولُ	قَالَتْ	...هَا	هِيَ	бирлик
		تَقُولَانِ	قَالَتَا	...هُمَا	هُمَا	иккилик
		يَقُلْنَ	قُلْنَ	...هُنَّ	هُنَّ	кўплик
لَا تَقُلْ	قُلْ	تَقُولُ	قُلْتَ	...كَ	أَنْتَ	бирлик

لَا تَقُولَا	قُولَا	تَقُولَانِ	قُلْتُمَا	كُمَا...	أَنْتُمَا	иккилик
لَا تَقُولُوا	قُولُوا	تَقُولُونَ	قُلْتُمْ	كُم...	أَنْتُمْ	кўплик
لَا تَقُولِي	قُولِي	تَقُولِينَ	قُلْتِ	كِ...	أَنْتِ	бирлик
لَا تَقُولَا	قُولَا	تَقُولَانِ	قُلْتُمَا	كُمَا...	أَنْتُمَا	иккилик
لَا تَقُلْنَ	قُلْنَ	تَقُلْنَ	قُلْتُنَّ	كُنَّ...	أَنْتُنَّ	кўплик
		أَقُولُ	قُلْتُ	ي...	أَنَا	бирлик
		نَقُولُ	قُلْنَا	نَا...	نَحْنُ	иккилик кўплик

قَالَ феълнинг турли формалари Қуръонда тез-тез учраб туради.

Юқорида кўрсатилган формаларни яхши билиб олиш учун бу жадвални қайтадан ишлаб чиқишга ҳаракат қилинг:

Феълдан чиқариб олинган формалар

Ўзак مَصْدَر	Тўлдирувчи اسْم مَفْعُول	Эга اسْم فَاعِل	Ҳозирги замон مُضَارِع	Ўтган замон مَاضِي	Сон
فِعْلٌ	مَفْعُولٌ	فَاعِلٌ	يَفْعَلُ يَفْعُلُ يَفْعَلُ	فَعَلَ فَعِلَ فَعَلْ	I
تَفْعِيلٌ	مُفَعَّلٌ	مُفَعِّلٌ	يُفَعِّلُ	فَعَّلَ	II
مُفَاعَلَةٌ	مُفَاعِلٌ	مُفَاعِلٌ	يُفَاعِلُ	فَاعَلَ	III
إِفْعَالٌ	مُفْعَلٌ	مُفْعِلٌ	يُفْعِلُ	أَفْعَلَ	IV
تَفَعُّلٌ	مُتَفَعِّلٌ	مُتَفَعِّلٌ	يَتَفَعَّلُ	تَفَعَّلَ	V
مُتَفَاعَلَةٌ	مُتَفَاعِلٌ	مُتَفَاعِلٌ	يَتَفَاعَلُ	تَفَاعَلَ	VI

انْفَعَالٌ	مُنْفَعَلٌ	مُنْفَعِلٌ	يَنْفَعِلُ	انْفَعَلَ	VI
اِفْتِعَالٌ	مُفْتَعَلٌ	مُفْتَعِلٌ	يُفْتَعِلُ	اِفْتَعَلَ	VIII
اِفْعَالٌ	مُفْعَلٌ	مُفْعِلٌ	يُفْعَلُ	اِفْعَلَ	IX
اِسْتِفْعَالٌ	مُسْتَفْعَلٌ	مُسْتَفْعِلٌ	يَسْتَفْعِلُ	اِسْتَفْعَلَ	X

Эслатма: Сиз бир пора Қуръон маъносини ёдлаганингиздан кейин бу жадвални қўллашингиз таклиф қилинади. Юқоридаги феълларни қайтадан бу жадвал бўйича туслашга ҳаракат қилинг. Шунда сиз феълларни тури ва уларни Қуръонда учраб турадиган маъноларини кенгроқ тушуна оласиз. Бу тажрибадан кейин сиз сўзни илдизи билан чиқариб олинган формаларини осон эслаб қола оласиз ва боғлай оласиз. Ҳар бир феълни “فَعَلَ феъли учун туслаш жадвали” сарлавҳаси остида берилган жадвал бўйича туслай оласиз ва ўзингиз учун араб тилини кучини ҳис қила оласиз. Қуйидаги вароқда қандай қилиб فَعَلَ феълни бу феълдан чиқариб олинган اَفْعَلَга айлантириш мисоллари берилган. Бу ерда ҳосил қилинган ҳар бир формани қайта ишлаб чиқара оласиз.

Мисол: اَفْعَلَ феъли учун туслаш жадвали

مُضَارِعٌ	مَاضِي	Бирикма олмошлар	Кишилик олмошлар	Сон	жинс
يُفْعَلُ	أَفْعَلَ	...هُ	هُوَ	бирлик	музаккар
يُفْعَلَانِ	أَفْعَلَا	...هُمَا	هُمَا	иккилик	
يُفْعَلُونَ	أَفْعَلُوا	...هُمْ	هُمْ	кўплик	

تُفَعِّلُ	أَفَعَّلْتَ	...هَـ	هِيَ	бирлик	муаннас
تُفَعِّلَانِ	أَفَعَّلْتَا	...هُمَا	هُمَا	иккилик	
يُفَعِّلْنَ	أَفَعَّلْنَ	...هُنَّ	هُنَّ	кўплик	
تُفَعِّلُ	أَفَعَّلْتَ	...كَ	أَنْتَ	бирлик	музаккар
تُفَعِّلَانِ	أَفَعَّلْتُمَا	...كُمَا	أَنْتُمَا	иккилик	
تُفَعِّلُونَ	أَفَعَّلْتُمْ	...كُمْ	أَنْتُمْ	кўплик	
تُفَعِّلِينَ	أَفَعَّلْتِ	...كِ	أَنْتِ	бирлик	муаннас
تُفَعِّلَانِ	أَفَعَّلْتُمَا	...كُمَا	أَنْتُمَا	иккилик	
تُفَعِّلِنَّ	أَفَعَّلْتِنَّ	...كُنَّ	أَنْتِنَّ	кўплик	
أَفَعِّلُ	أَفَعَّلْتُ	...يَـ	أَنَا	бирлик	музаккар
تُفَعِّلُ	أَفَعَّلْنَا	...نَا	نَحْنُ	иккилик кўплик	муаннас